

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

Обґрунтовано підходи до визначення місця податкової політики в системі загальнодержавної макроекономічної політики. Визначено процес формування та реалізації податкової політики.

Обоснованы подходы к определению места налоговой политики в системе общегосударственной макроекономической политики. Определены процесс формирования и реализации налоговой политики.

The approaches to determining the location of tax policy in the state of macroeconomic policy. The evolution of development and implementation of tax policy.

Постановка проблеми. Діяльність держави у сфері перерозподілу фінансових ресурсів, використовуючи податки, реалізується через податкову політику. У вітчизняній науковій літературі не існує єдиного підходу до визначення поняття та розуміння сутності державної податкової політики, про що свідчить різноманітність наукових підходів щодо тлумачення цієї категорії. Це зумовлено, насамперед, складністю та багатовекторністю змісту останньої. Складність вивчення категорії «державна податкова політика» полягає не тільки у різноплановості самого явища, а також й у тому, що воно об'єднує кілька самостійних категорій, зокрема «держава», «політика», «оподаткування», «податки», «податкова політика» та «податкова система».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До вітчизняних науковців, які займаються проблемами оподаткування, слід віднести В. Андрущенко, З. Варналія, О. Василика, В. Вишневського, В. Гейця, О. Данілова, Т. Єфіменко, А. Крисоватого, І. Лютого, І. Луніну, П. Мельника, А. Соколовську, В. Суторміну, В. Тропіну, М. Романюка, Л. Тарангул, В. Федосова, С. Юрія, Я. Янушевича. Різним аспектам проблем детінізації економіки присвячені праці К. Харта, П. Гутманна, Е. Фейга, Е. де Сото, О. Барановського, В. Базилевича, Т. Васильціва, Т. Ковальчука, Т. Корягіної, Ю. Латова, І. Мазур, В. Мандибури, В. Мунтіяна, В. Радаєва, В. Турчинова та інших.

Постановка завдання:

- обґрунтувати підходи до визначення місця податкової політики в системі загальнодержавної макроекономічної політики;
- визначити процес формування та реалізації податкової політики.

Виклад основного матеріалу. Податкова політика як один із важливих засобів державного регулювання економіки розробляється державними органами в рамках загальнодержавної політики, спрямовується на виконання пріоритетних завдань суспільного

розвитку та стратегічних цілей економічного зростання. При цьому державна податкова політика не повинна здійснюватись врозрід з загальнодержавною, оскільки є структурним елементом останньої.

Необхідно визначити місце державної податкової політики в системі загальнодержавної, оскільки окреслене питання має важливе значення в процесі формування, реалізації та виконання державної податкової політики України. Актуальність цієї проблеми підсилюється відсутністю серед науковців єдиної загальновизнаної точки зору щодо місця державної податкової політики в системі загальнодержавної. Розмаїття поглядів і точок зору щодо окресленої проблеми дає можливість виділити наступні три групи.

Першу групу становлять вчені, які розглядають державну податкову політику як складову державної економічної політики. Цю позицію відстоюють О.Д. Данілов та Н.П. Фліссак, які вважають, що «державна податкова політика є складовою частиною економічної політики держави» [2, с. 45].

Аналогічна точка зору існує і в працях В.І. Полюховича: «податкова політика набуває першочергового значення при формуванні фінансової і бюджетної політики і є основною складовою економічної політики загалом» [5, с. 47].

Другу групу представляють науковці, які вважають державну податкову політику складовою фінансової політики держави. Одним із представників такої точки зору є О.Д. Василик, який у своїх працях розглядає фінансову політику держави як сферу діяльності законодавчої та виконавчої влади, яка включає заходи, методи і форми організації та використання фінансів для забезпечення її економічного і соціального розвитку. Фінансова політика держави, на його думку, передбачає такі самостійні складові частини: бюджетну, податкову, кредитну, грошову, валютну, інвестиційну політику, а також певні напрями в галузі страхування, державного боргу, фондового ринку, співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями [1, с. 51].

До представників другої групи також належать В.П. Кудряшов, який виділяє в державній фінансовій політиці бюджетну, податкову, кредитну, інвестиційну та валютну. При цьому податкову політику автор розглядає як одну з форм державної фінансової політики.

Представники третьої групи не розглядають державну податкову політику як окремий напрям загальнодержавної політики або структурний елемент економічної політики держави. Представниками цієї групи є Л.І. Дідківська та Л.С. Головка, які виділяють бюджетно-податкову (фіскальну) політику як окремий вид державної економічної політики, при цьому бюджетна та податкова політика утворюють один, неподільний вид державної економічної політики - фіскальну [3, с.101]. Схожу точку зору висловлює Д.М. Стеченко, який виділяє такі напрями державної економічної політики: інституційну, структурно - інвестиційну, промислово, фінансову. Фінансову політику автор визначає як необхідні

перспективні програми, узгоджені з відповідними інституційними перетвореннями.

Слід зазначити, що точка зору щодо об'єднання бюджетної та податкової політики в єдиний вид державної економічної політики, є не зовсім виправданою. Будь-який вид або напрям державної економічної політики повинен базуватися на відповідних принципах, виконувати визначені завдання та бути спрямованим на досягнення поставленої мети. У випадку відсутності розмежування бюджетної і податкової політики держави виникає логічне запитання: чи може процес справляння податків та інших обов'язкових платежів базуватись на принципах, які покладені в основу використання й перерозподілу коштів, що мобілізуються для виконання державою своїх функцій. Напевно, що ні. Бюджетна політика та податкова політика держави базуються на принципах, які відрізняються між собою, оскільки спрямовані на виконання різних завдань. Так, наприклад, завданнями державної податкової політики є сприяння наповненню державного бюджету податковими надходженнями у відповідних розмірах, стимулювання виробничої діяльності і ділової активності, збільшення валового внутрішнього продукту та інше.

Основною метою бюджетної політики є досягнення оптимального розподілу валового внутрішнього продукту, що має забезпечувати стійке економічне зростання. Реалізація бюджетної політики передбачає організацію і використання державних фінансів. Оскільки бюджетна політика включає і формування фінансових ресурсів, то з цієї точки зору податкову політику можна розглядати як один з напрямків бюджетної.

Також державну податкову політику не слід розглядати як окремих незалежний структурний напрям державної економічної політики, оскільки державне регулювання у сфері оподаткування тісно взаємопов'язане із бюджетною політикою країни. Насамперед, це проявляється під час розроблення та затвердження Верховною Радою законопроекту про Державний бюджет країни на відповідний рік. Дохідна частина державного бюджету розраховується на основі запланованих податкових надходжень, розміри яких, в свою чергу, залежать від стратегічного курсу та пріоритетних завдань державної податкової політики, тобто на основі останньої відбувається бюджетне планування і прогнозування.

Від врахування особливостей податкової політики держави під час розрахунку податкових надходжень до бюджету залежить своєчасність та повнота фінансування державних витрат, наявність чи відсутність дефіциту і профіциту державного бюджету. І навпаки, передбачені державні витрати мають бути повністю покриті доходною частиною державного бюджету, тобто іншими словами - бюджетна політика (політика «державного фінансування») повинна бути підкріплена відповідною фінансовою базою, формування якої забезпечує податкова політика.

Отже, бюджетна та податкова політики країни перебувають у тісному взаємозв'язку і взаємозалежності. В той же час, бюджетна політика передбачає формування як доходної частини, так і напрямків її витрачання. Тому пропонуємо розглядати структуру бюджетної політики як політику доходів, яка передбачає формування доходної частини бюджету, і політику фінансування, яка відповідає за напрямки використання бюджетних коштів. В свою чергу, політика доходів може поділятися в залежності від джерел доходів, тому доцільно саме в складі політики доходів, виділити податкову політику.

Пропонуємо розглядати податкову політику як частину бюджетної, яка в свою чергу є структурним напрямом державної фінансової політики. При цьому, на нашу думку, варто погодитись із О.Д. Василюком, який визначає фінансову політику держави як сферу діяльності законодавчої та виконавчої влади, яка включає заходи, методи і форми організації та використання фінансів для забезпечення її економічного й соціального розвитку [1, с. 57].

Своє конкретне вираження фінансова політика знаходить у чинній системі мобілізації фінансових ресурсів (податкова політика – в частині мобілізації ресурсів, що мають податкове походження) та їх використанні (політика фінансування) для задоволення різноманітних потреб держави, підприємницьких структур і населення.

Податкова політика як складова частина бюджетної політики передбачає формування механізму мобілізації податкових надходжень до бюджетів різних рівнів, безпосередньо впливаючи на результати діяльності суб'єктів податкових відносин, внаслідок чого виникає ймовірність пошуку альтернативного середовища для функціонування в якості тіньового сектора. Тому в процесі формування та реалізації податкової політики необхідно дотримуватись певних принципів (стандартів, провідних настанов), призначення яких полягає в балансуванні інтересів основних учасників податкових відносин – держави і платників податків, а саме в узгодженні двох основних вимог до податкової політики: задоволення фіскальних потреб держави при врахуванні інтересів платників податків для зниження ймовірності пошуку альтернативного середовища для функціонування в якості тіньового сектора.

Під впливом зовнішніх факторів суб'єкти податкової політики визначають основні цілі та завдання, які обумовлюють формування принципів та методів реалізації податкової політики (податковий механізм) через використання певного інструментарію, який представляє собою податкову систему.

Таким чином, податковий механізм – це сукупність форм, методів і способів організації та регулювання податкових відносин, які відповідають цілям та задачам податкової політики держави і закріплені в податковому законодавстві. Слід зазначити, що податкові відносини - це відносини, що виникають на підставі податкових норм, які встановлюють, змінюють чи

скасовують податкові платежі. У вітчизняній економічній літературі ще можна зустріти таку категорію як система оподаткування, але за змістом це поняття ідентичне до податкового механізму.

В. Вишневецький податкову систему визначає як сукупність податкових законів і інститутів, що включає специфічний соціальний прошарок фінансових спеціалістів; правила і традиції бухгалтерського обліку; створені державою фіскальні та фінансові установи; формальні і неформальні процедури, пов'язані з обрахуванням, сплатою і розподілом визначених законодавством обов'язкових платежів [4, с. 53].

Таким чином, податки – це складний механізм розподілу і перерозподілу фінансових ресурсів на державному рівні, формування якого об'єктивно зумовлено потребами суспільства. Крім того, податки є одним із економічних важелів, за допомогою яких держава впливає на ринкову економіку ззовні, реалізуючи функції соціального балансування, забезпечуючи певний перерозподільний мінімум і підтримуючи діяльність суспільних інститутів. Отже, податки виступають потужним механізмом управління економікою в умовах ринку й забезпечення обраних пріоритетів розвитку.

Висновки. За результатами аналізу літературних джерел визначено, що податкову політику держави слід розглядати як постійну, організовану, системну і цілеспрямовану діяльність держави в сфері податкових відносин щодо правової регламентації способів, методів і форм організації формування фінансових ресурсів, необхідних для виконання покладених на неї функцій і регулювання процесів соціально-економічного розвитку країни. Через податковий механізм саме податкова політика формує податкову систему. Елементи податкової політики, податкового механізму і податкової системи безпосередньо впливають на результати діяльності суб'єктів податкових відносин, внаслідок чого виникає ймовірність пошуку альтернативного середовища для функціонування в якості тіньового сектора.

Отже, в процесі формування та реалізації податкової політики необхідно дотримуватись певних принципів (стандартів, провідних настанов), призначення яких полягає в балансуванні інтересів основних учасників податкових відносин – держави і платників податків, а саме в узгодженні двох основних вимог до податкової політики: задоволення фіскальних потреб держави при врахуванні інтересів платників податків для зниження ймовірності пошуку альтернативного середовища для функціонування в якості тіньового сектора.

Використані джерела інформації:

1. Василик О.Д. Теорія фінансів / Василик О.Д. – К.: НІОС, 2000. – 416 с.
2. Данілов О. Д. Податки в Україні / О.Д. Данілов, Н.П. Фліссак. – К.: УкрІНТЕІ, 2003. – 348 с.
3. Єфименко Т.І. Основні напрямки трансформації податкової системи в Україні / Т.І. Єфименко // Фінанси України. – 2007. - №9. – с. 9-13.

4. Налогообложение: теории, проблемы, решения / [В.П. Вишне夫斯基, А.С. Веткин, Е.Н. Вишневская и др.]; под. общ. ред. В.П. Вишневского. - Донецк: ДонНТУ, ИЭП НАН Украины, 2006. - 504 с.
5. Полюхович В.І. Особливості формування та реалізації державної політики в сфері застосування податкового законодавства / Полюхович В.І. // Держава і право. Щорічник наукових праць молодих вчених. - К., 1997. - Вип.1. - с.46-53

Рецензент: Дацій О.І., д.е.н., професор.

УДК 351.82

Литвин П.В.,
аспірант Національної академії
державного управління при Президентові України

НЕБАНКІВСЬКІ ФІНАНСОВІ ІНСТИТУТИ: ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

В статті висвітлюються питання розвитку небанківських фінансових інститутів в Україні. Розкриваються особливості функціонування механізмів державного регулювання небанківських фінансових інститутів.

В статье освещаются вопросы развития небанковских финансовых институтов в Украине. Раскрываются особенности функционирования механизмов государственного регулирования небанковских финансовых институтов

The article highlights the development of non-bank financial institutions in Ukraine. Features of the functioning mechanisms of state regulation of non-bank financial institutions..

Постановка проблеми. Розвиток фінансового ринку здебільшого асоціюється з поняттям «банк», «банківські структури», але це не єдиний фінансовий інститут, з яким в повсякденні стикається бізнес та добropорядний громадянин. Крім банків до фінансового ринку входять спеціальні небанківські фінансові інститути (НФІ), здатні акумулювати грошові кошти та розміщувати їх на засадах строковості, повернення та платності. В економіці небанківські фінансові інститути відіграють важливу роль у спрямуванні коштів від позикодавців до позичальників як це роблять банки. Застосовуючи інновації, небанківські фінансові інститути вступають у пряму конкуренцію з банками, бо надають клієнтам ті ж послуги, що й банки [1, с.341].

Відтак актуальність розвитку та державного впливу (підтримки та регулювання) небанківських фінансових інститутів зростає.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій свідчить, що вчені приділяють значну увагу пенсійним фондам, страховим, лізинговим, інвестиційним та фінансовим компаніям, які складають поняття небанківських фінансових інститутів (НФІ). Вагомий внесок у дослідження цього питання зроблено такими українськими вченими як Беляєв В.В., Ходаківська В.П. [1], Савлук М.І. [2], Ткаченко Л.[8] та ін.